

ΜΕΛΤΟΜΕΝΗΣ ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «ΦΑΚΙΝΩΝ» τομ. 9

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΠΟΣ Ι. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

1937

ΜΕΛΤΟΜΕΝΗΣ ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «ΘΡΑΚΙΚΩΝ» Τομ. 9

ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

1937

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

Εἰς τὸ Αὐδῆμι ὅταν ἀρραβωνιάζονταν ἓνα κορίτσι τὰ μισὰ προικιά τὰ εἶχε σχεδὸν ἔτοιμα. Κρατοῦσε δὲ ἡ συνήθεια νὰ κάθονται ἀρραβωνιασμένα 8—10 καὶ 12 ἀκόμη χρόνια. Τὸ ὀλιγώτερο ἦταν 3 χρόνια. Τελευταίως ὅμως σ' ἓνα δυὸ μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἀρραβώνας γίνονταν ὁ γάμος.

Τὰ κορίτσια μόλις ἄφηναν τὸ σχολεῖο—τὰ περισσότερα δὲν πήγαιναν στὶς τελευταῖες τάξεις—ἄρχιζαν νὰ κάμνουν τὴν προικὰ τους¹⁾, νὰ πλέκουν τὶς ταντέλες μὲ κορσέ, μὲ τὸ βελόνι καὶ μὲ τὶς βελόνες πὺν πλέκουν ἄλτσα, καὶ μὲ τὴ σαῖτα φερβολιτέ, καὶ ἔβαζαν κ ρ ε β α τ ῖ ν α (ἀργασιό), γὰ νὰ ὑφάνουν τὰ στρώματα τὰ ἀ ν ε λ ε χ τὰ μὲ διάσιμο ἀπόρων σχεδίων. ἦταν τὸν ἥ μ ῖ ο ν τ' κλειδαργιὰ, τοῦ ρόδου καὶ τοῦ ἀ γ ρ ῖ (ι), τῆς κ ρ α σ α, τοῦ μουσκοσάπνου, τοῦ ποτήρ (ι), τοῦ πεδουκκοῦκ (ι) καὶ ἄλλα.

Τὸ ἴδιο ἀνέλεμα, δηλ. φίσσιμο, ὑφαίναν καὶ τὰ προσκέφαλα γὰ τὰ μ δ έ ρ γ ι α τῆς κάμαρας, θὰ ὑφαίναν κατόπι τὰ χ' τὰ (χινὰ) πανιά, γὰ νὰ κάμουν σιδόνια, μα ξ λ ά ρ ε ς τοῦ ὕπνου, μα χ ρ α μ ά δ ε ς²⁾ καὶ β ρ α κ ο υ ζ ῶ ν ε ς.

Τὰ χινὰ αὐτὰ εἶναι ἀπαράλλακτα ὅπως τὰ σημερινὰ λεγόμενα φιν-τηρέ, ἀλλὰ δουλεύονταν στὴν κρεβατίνα. Κατόπι ὑφαίναν τὰ κ ο κ κ' ν ο β ι ά τ α καὶ τὰ κ ι τ ι ρ ν ο β ι ά τ α, δηλ. πανὶ μὲ κίτρινες καὶ κόκκινες μέσα ρίγες ἢ καὶ καρὲ, πὺν τὰ χ ρ η σ ῖ μ ε ν α ν καὶ αὐτὰ γιὰ κ α π λ α δ ῖ κ ι α³⁾ σινδόνια καὶ πετσετέες τοῦ τραπέζιου.

Ἔπρεπε δὲ καὶ τὸ πὺδ φτωχὸ κορίτσι, πὺν δούλευε μεροκάματο στὰ ἀμπέλια καὶ στὸ ἐργοστάσιο, πὺν ἦταν στὸ χωριό, νᾶχη δώδεκα πετσετέες τοῦ τραπέζιου καὶ δώδεκα τοῦ προσώπου, ὅλα ἴφαμένα μὲ τὰ χέρια τοῦ στὸν ἀγαλειό. Τὰ νοικοκυροκόριτσα ἔπαιρναν ἀπὸ 30—40 ἢ καὶ περισ-

1) Προικὰ (ἡ) καὶ προικιά (τά) ἐλέγοντο εἰς τὸ Αὐδῆμι τὰ ρουχι-κά. Τ ρ ά χ ω μ α (τὸ) τὰ κτήματα. Τὰ χρήματα ἐλέγοντο καὶ προικὰ, ἀλλὰ τὸ περισσότερον ἐλέγοντο τ ρ ά χ ω μ α καὶ αὐτὰ.

2) Πετσετέες τοῦ προσώπου.— 3) Λ. Τ. Ἐπενδύματα τῶν παπλωμάτων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

σότερα. Πανιά ἔφαιναν διαφόρων εἰδῶν, τὰ κ α σ τ α ν ι ἄ καὶ τὰ κ ι ζ ι π λ ι ἄ, τὰ ὁποῖα ἦταν ψιλᾶ, μὲ φ ι λ ε μ ἔ ν (ι)¹ στριμμένο καὶ ἄστριφτο, ἔφαιναν χωριστὰ χονδρὰ πανιά, διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ψιλᾶ, καλοκαιρινᾶ, διὰ τὰ τὰ κάμουν ἐσώρουχα καὶ σινδόνια καὶ καπλαντικια. Διὰ τὸν χειμῶνα ἔφαιναν καὶ μάλλινα. Ἐπρεπε γὰ φάνη τὰ γ α λ ἄ ζ ι α, ἦτοι πανὶ μὲ λουριὰ ἢ καὶ καρὲ κόκκινο, γαλάζιο καὶ ἄσπρο πού χρησιμοποιοῦνταν διὰ τραπεζομάνδηλο καὶ πετσέτες τοῦ τραπεζιοῦ καθημερινᾶ. Ἄλλο πανὶ πάλιν ἔφαιναν μὲ βάμα (κόκκινο φιλεμένι) καὶ γαλάζιο πού τὸ ἔκαμναν γάζες πού φοροῦσαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ τ σ α τ ἄ λ ι, ἔφαιναν ἄ λ α τ ζ ἄ², πού τὸ ἔκαμναν β ρ α κ ι ἄ χειμωνιάτικα, δηλ. σ α λ β ἄ ρ ι α³, καὶ ὅ,τι ἄλλο ρούχο τοῦ σπιτιοῦ, ἔπρεπε γὰ τὸ ὑφάνουν στὸν ἀργαλειό. Ἐξὸν μερικὰ φουστάνια καὶ τσατάλια μασμαδένια, πού θᾶπαιρναν ἀπὸ τὸν πραιματευτή, τᾶλλα ὅλα ἦταν ὑφαντὰ κ' ἓνα δυὸ μεταξωτὰ διὰ ἐπίσημα. Γι' αὐτὸ τὰ κορίτσια τότε δὲν στέκονταν καθόλου τὴν ἡμέρα στὸ μεροκάματο καὶ τὴ νύχτα ὡς τὰς 12—2 ἔφαιναν ἢ ἔρραβαν γιατί τότε δὲν εἶχε μηχανές· ὡς τὸ 1900 οἱ ραπτομηχανές ἦταν 2—3 σὲ ὄλο τὸ χωριό, καὶ τὰ προικιά καὶ τὰ ρούχα πού φοροῦσαν ἔπρεπε ὅλα νὰ τὰ ράβουν μὲ τὸ χέρι. Ἐκεῖνες δὲ οἱ μ π ι μ π ἰ λ ε ς, τὸ π ι σ ω κ ἔ ν τ ι τὸ τ ρ ο υ π ο γ α ζ ἄ κ (ι) ἔβγαζαν ὀλοὺ μ ἄ λ ι ἢ τὸ ἄσπροιοῦ. Ἐπρεπε κάθε κορίτσι νὰ πλέξη τὴν κωνοειδῆ ἢ τὴν χροῖσάκι φ (ι), μὲ μ π ι ρ σ ἰ μ ἰ καὶ μὲ τ ρ ι π λ ἦ κ (ι) χρωματιστό, μὲ εἰδῶν, εἰδῶν σχέδια, ἄλλες μὲ ποινιά, μὲ γλάστρες καὶ μὲ λουλούδια. Ἐπρεπε ἀκόμη νὰ κεντήσῃ στὴν κ α ρ κ ἄ φ (η) (μάγγανο, ἢ τελάρο) τὰ μανδύλια πού θὰ τὰ δώριζε στοῦ γαμπροῦ τὸ σὸί καὶ στὸν ἴδιο. Τὰ μανδύλια πρὸ τοῦ 1900 ἦταν μεγάλα, ἀπὸ πατίστα καὶ μεταξωτὰ κεντιοῦνταν δὲ καὶ στίς 4 ἄκρες μὲ χρυσάφι, ἄ σ μ ὄ τ ε λ ο καὶ τ ρ ι π λ ἦ κ ι ἄ σ π ρ ο. Ἀργότερα ὅμως τὰ κατήργησαν καὶ ἀγόρασαν μεταξωτὰ, γιατί

1) Τὸ γνωστὸ φιλό νῆμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ Αὐδῆμιον ἦτο γνωστὸν μόνον εἰς τρία χρώματα: ἄσπρο, κόκκινο (τὸ λεγόμενον βάμα καὶ γαλάζιο. Ἴσως ἢ ὀνομασία νὰ προέκυψε ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Φιλεμένκ—Ὀλλανδία.

2) Ἄλαντζᾶς λ. Τ. Ὑφασμα στερεό, μὲ ἐναλλασσόμενα χρώματα, χρησιμοποιούμενο διὰ ἐνδύματα ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα, ἐξώρουχά τε καὶ ἐσώρουχα. Διέφερε πολὺ ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἀλαντζάδες τῆς ἀγορᾶς.

3) Σ α λ β ἄ ρ ι, τ σ α ξ ἰ ρ ι ἢ π ο τ ο ὄ ρ ι, ἦτο εἰς τὸ Αὐδῆμιον μόνον ἀνδρικὸν ἐνδυμα. Ἐως τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφόρουν καὶ αἱ γυναῖκες σαλβάρια μὲ ἐπανοφόρια λεγόμενα τ α ρ τ ἄ ρ' κ α, τὰ ὁποῖα ἦταν μεταξωτὰ μὲ ζώνην χρυσοῦν εἰς τὴν μέσην. Ἀργότερον ἐφόρουν αἱ γυναῖκες β ρ α κ ι ἄ δυὸ εἰδῶν, τὰ λεγόμενα τ σ α τ ἄ λ ι α καὶ ἔ λ λ ε ς, οἱ δὲ ἄνδρες τσαξίρια καὶ ποτούρια. Τὸ σαλβάρι ἦτο βρωστόν,

ἦταν πολὺ κοπιαστικά. Θὶ κεντοῦσαν ἀκόμη βρακοζῶνες χασένιες, ἔκαμναν καὶ ὑφαντές, θὰ κεντοῦσαν μαξιλάρες, πετσέτες, σιντόνια, καὶ ὅλα αὐτὰ στὴν κ α ρ κ ἄ φ (η) διότι στὸ χέρι δὲν ἔξευραν νὰ κεντήσουν. Μόνον κατὰ τὸ 1906 ὅτε ἔφεραν διδασκάλισσα στὸ χωριό, ἄρχισαν τὰ κορίτσια καὶ μάθαιναν καὶ κεντοῦσαν στὸ χέρι.

Ἄφου ἔκαμνε τὰ δικὰ τῆς τὰ προικιά ἔκαμνε καὶ γιὰ τὸ γαμπρὸ ἐσώρουχα καὶ κάλτσες. Ἄλλὰ ἀπὸ τὸ 1880, πού ἄρχισαν νὰ φοροῦν τὰ στενὰ (παντελόνια) τὸ ἔπαιρναν (προῖκα) τὸ πανὶ σ τ ρ ο ὄ μ π ε ς (ρόλον) γιατί δὲν ἔξευραν ἂν θὰ πάρουν (ἄνδρα) μὲ τὰ φ α ρ δ ι ἄ (τσακίρια) ἢ μὲ τὰ σ τ ε ν ἄ (παντελόνια), ἐνῶ στῆς γιαιγιάς μου τὴν ἐποχὴ ἔρραβαν τὰ πουκάμισα μὲ ψιλῆς π α σ τ ο ὄ λ ε ς στὸ χέρι καὶ τίς τ σ α τ ἄ λ ε ς μὲ τίς μ π ι μ π ἰ λ ε ς. Τὰ γαμπρῶν τὰ ἐσώρουχα καθὼς καὶ τῆς νύφης ἦταν ἀπὸ σ κ ἔ π ι α τὰ ὁποῖα ἔφαιναν καὶ αὐτὰ στὸ Αὐδῆμι, ἀπὸ τὰ κουκούλια πού ἔκαμναν τότε καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν διὰ τὸ σπῖτι γιατί ἦτον λίγα. Ἄφου ἔβραζαν τὰ κουκούλια καὶ γίνονταν ὅλα μαζὶ ἓνα μῖγμα, τραβοῦσαν μιὰ κλωστή μὲ ἓνα βρεμμένο πανὶ ἄσπρο καὶ τὴν ἔβραζαν στὸ μάγγανο, καὶ κανόνιζε πόσο τὸ ἦθελε χονδρὸ, ἢ φιλό, καὶ γυρίζοντας τὴν ἀνέμη, μαζεύονταν καὶ ὕστερα τὸ ἔβγαζαν καὶ ἔδεναν θηλιά, διὰ νὰ μὴ περιπλέκειαι. Κατόπιν ἔφαιναν τὰ σ κ ἔ π ι α, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔκαμναν τὰ μεταξωτὰ ἐσώρουχα γιὰ τὸ γάμο, σινδόνια καὶ κ α φ λ α ν τ ἰ κ ἰ α πού τὰ μεταχειρίζονταν ὅταν ἦταν λεγῶνες γιὰ φηγούρα, πετσέτες, βρακοζῶνες, πού θὰ ἔδεναν καὶ στοῦ γαμπροῦ τὸ ἄλογο ὅταν θὰ ἔπαιρναν τὴν προῖκα τῆς. Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ μεταξωτὰ τὰ μεταχειρίζονταν γιὰ λούσα, ὄχι εἰς καθημερινὴν χρῆσι, διότι ὅταν τὰ ἔπλυναν ζάροναν καὶ δὲν ὑπῆρχαν τότε σίδερα νὰ τὰ σιδερώσουν, καὶ ἔτσι φυλάσσονταν καὶ δίνονταν ἀπὸ μάνα σὲ παιδί, καὶ τὰ διατηροῦσαν ὅσο πού λέκριαζαν καὶ τὰ ἔδιναν στοὺς ἔβραῖους, στὰ παλιὰ. Εἶχαν τὴν ἰδέα ὅτι χαλνοῦσαν, ἂν πλυνθῶν. Τώρα ὅσοι εἶχαν σ κ ἔ π ι α τὰ ἔκαμναν κουρτίνες καὶ τραπεζομάνδηλα, τὰ πλένουν καὶ τὰ σιδερώνουν καὶ γίνονται πολὺ ὥραϊα. Τὰ σ κ ἔ π ι α δὲν τὰ εἶχαν ὅλες στὸ Αὐδῆμι μόνον τὰ νοικοκυροκόρτσα, γι' αὐτὸ τονίζονταν ὅταν θὰ γίνονταν ἢ προξενιά: Ν ἄ π ἄ ρ' ς α ὕ τ ἦ ν ι α μ π ἄ ρ ἦ μ' π ὄ χ' κ ἰ τ ὄ σ α σ κ ἔ π ι α, π ο ὗ ν α ἰ κ ἰ ν' κ ο κ υ ρ ο κ ὴ ρ τ σ ο υ' σὲ τόση ὑπόληψι τὰ εἶχαν.

Τὰ κορίτσια ἀρραβωνιάζονταν ἀπὸ 16 χρονῶν καὶ ἄνω.

Ἐπῆρχε δὲ ἡ κακὴ συνήθεια νὰ περιμένη ὁ γαμπρὸς νὰ τὸν ζητήσῃ τὸ κορίτσι. Ἡ φράσις δὲ «τὸ δ ἄ δ ε τ ο ν ἔ γ ὄ ρ ε ψ ε ἢ» ἐσήμαινε τὸν ἐζήτησε εἰς γάμον. Συνέβαινε δὲ ἓνα γαμπρὸ νὰ τὸν ζητήσῃ 4—5 νύφες. Προπαντὸς δὲ ἂν ἦροχετο ἀπὸ τὴ ξενιτεῖα μὲ τὰ τσόχια π ο υ τ ο ὄ ρ γ ι α καὶ κρεμασμένη ἐμπρός του μιὰ πλατεῖα ἀλυσσί-

δα, πού κρατούσε τὸ ρολόι, οἱ προξεν'τάδες¹⁾ ὁ ἓνας πήγαινε καὶ ὁ ἄλλος ἔφρευγε. Κύτταζαν ὅμως καὶ τὰ σόγια· νὰ εἶναι «ἀπὸ σόι» (ἀπὸ οἰκογένεια καλή). Γι' αὐτὸ καὶ συνήθως ἀκούγονταν ἡ διαμαρτυρία: «Αὐτός, μαρή²⁾, τί τὰ βλέπετε τὰ τσοχιά κι τσ' ἄλ'σσίδες κρεμασμένες, εἶναι ἄσογος!», δηλαδή ἀπὸ κατώτερη οἰκογένεια.

*
**

Τρεῖς μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο θὰ λούζονταν ἡ νύφη, προτοῦ δὲ λουστῆ ὑπῆρχε ἔθιμο νὰ λούζῃ ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο³⁾. Κατόπι θὰ λούζονταν ἡ νύφη καὶ κατόπιν ἀπὸ τῆ νύφη λούζονταν καὶ ἓνα διὸ πρωτοστέφανα κορίτσια, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ χτένιζαν καὶ θὰ ἔπλεκαν τὶς δυὸ πλεξούδες τῆς νύφης. Τὸν παλαιότερο καιρὸ ἔπλεκαν 42 πλεξούδια, γι' αὐτὸ καὶ τραγουδοῦσαν τὸ ἀκόλουθο τετράστιχο:

Σαράντα πλεξοδοῦσά μου
ποιὸς κάθε⁴⁾ νὰ σὲ πλέκῃ,
ποιὰ ἔχει τοῦ καὶ λογισμὸ
τραγούδια νὰ σὲ λέγῃ.

Τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου θὰ γίνονταν καὶ τὸ κάλεσμα, τὸ ὁποῖο τὰ τελευταῖα χρόνια γίνονταν γραπτῶς μὲ προσκλητήρια, ἔντυπα ἢ χειρόγραφα. Ἄλλὰ τὰ παλαιότερα χρόνια ἄνθρωποι καὶ οἰκογένειες ἀκόλουθο τρόπο: Δυὸ κορίτσια πρωτοστέφανα θὰ πήγαιναν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὸ μέρος καὶ δυὸ ἀπὸ τῆς νύφης, ξεχωριστά, πού θὰ κρατοῦσαν σ' ἓνα κόκκινο μανδηλι φρούτα καὶ λουλούδια καὶ ἀφοῦ θὰ ἔδιναν ἓνα λουλούδι καὶ ἀνάλογα φρούτα (ἓνα μήλο, πορτοκάλι, κ. λ. π.) θὰ ἔλεγαν:

1) Προξενήτες ἦταν ἄνθρωποι σοβαροί, ὅταν δὲ ἐτελείωνε τὸ σινειζίσιο θὰ εἶχαν διακεκριμένη θέσι εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰς τελετάς, τοὺς ἐτίδοντο δὲ καὶ δῶρα ἀπαραιτήτως. Ὅταν ὅμως δὲν εἶχαν πολλὰ πιθανότητες καὶ ἐχειρίζετο βολιδοσκοπῆσις, διὰ νὰ μὴ ρισκοκινδυνεύσουν τὴν ὑπόληψίν των, ἔβραζαν διὰ νὰ τὸ προτείνῃ πρόσωπόν τι μὴ σοβαρὸν, ὥστε, ἐν ἀποτυχίᾳ, νὰ ἰσχυρισθοῦν διὰ τὸ μὴ σοβαρὸν πρόσωπον ἔξ ἰδίων του ὠμίλησε καὶ ὄχι ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας, ἢ ἐποῖα βέβαια διὰ τοιαύτην ὑπόθεσιν εἶχε καταλληλότερον πρόσωπον νὰ χρησιμοποιήσῃ. Ὁ προξενήτης δὲ ἢ ἡ προξενήτρα, ὅταν θὰ πήγαινε νὰ κάμῃ τὴν προξενιά, θὰ ἔδενε τὶς κάλτσες του τῆ μιὰ μὲ κόκκινη λωρίδα καὶ τὴν ἄλλη μὲ πράσινη, γιὰ νὰ πιάσῃ ἢ προξενειά.

2) Μα ρή καὶ ἐν θυμῷ: ἰ μ α ρ ή! ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἀρσενικὸν μ ω ρ ε. Ἦτο δὲ πολὺ συνηθισμένον καὶ ἐθεωρεῖτο οἰκτεῖον, ἀλλὰ καὶ χιδαῖον ὅταν ἐλέγετο εἰς μίαν ξένην.

3) Πρωτοστέφανο ἐσήμαινε πού δὲν εἶχε παντριυθεῖ ἢ μάννα του ἢ ὁ πατέρας του δεύτερη φορά.

4) Κόθεται.

«Χαιρετίσματα ἀπ' τὸ θεῖο μ'... καὶ τῆ θειά μ'... νᾶρτητε στοὺ ντρογούν»¹⁾.

Σχετικὸ μὲ τὴν πρόσκληση αὐτὴ εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο τραγούδι:

Γιόκα μου ἂν τὴν ἀγαπᾷς,
γιόκα μου ἂν τὴν θέλῃς,
βάλε τὰ κίτρα στὸ ριχὸ,
τὰ μῆλα στὸ μαντηλι,
βάλε καὶ τὸ γλυκὸ κρασί
σὲ φράγκικο ποτήρι.

Τὸ κάλεσμα ἦταν ξεχωριστὸ ἐκ μέρους τῆς νύφης καὶ ξεχωριστὸ ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ. Εἶχε δικαίωμα νὰ καλέσῃ καὶ ὁ κουμπάρος. Ἀπρόσκλητοι οὐδέποτε πήγαιναν σὲ γάμο.

Τὴν προῖκα τὴν ἐτοίμαζαν ὅλη τὴν ἐβδομάδα γυναῖκες πρωτοστέφανες καὶ κορίτσια πρωτοστέφανα (δηλαδή πού δὲν εἶχε ξαναπαντρευτῆ ἢ μητέρα τους ἢ ὁ πατέρας τους), ἔρραβαν καὶ γέμιζαν τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ στρώματα μὲ μαλλὶ καὶ μὲ βαμβάκι. Χωριστὰ δὲ θὰ γέμιζαν 24 μαξιλάρια μὲ πλατανόφυλλα γιὰ τὰ μιντέρια τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄλλα ὅλα τὰ ἑτοιμάσματα καὶ τὰ ξάπλωναν γιὰ νὰ τὰ σιάξουν θὰ κλυοῦσαν ἐπάνω ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ εἶναι τὸ πρῶτο παιδί τῆς νύφης ἀγόρι.

Ἀφοῦ θὰ καπλάντιζαν τὸ πρῶτὴ τὴν Παρασκευὴ τὰ παπλώματα, μετὰ τὸ μεσημέρι θὰ στολιζόνταν ἢ προῖκα καὶ θὰ καλοῦσαν τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ τὶς γειτόνισσες νὰ διοῦν τὰ προικιά, καὶ τὸ Σάββατο τὸ πρῶτὴ θὰ συνεχίζονταν ἢ ἔκθεσις αὐτῆ τῆς προίκας.

Στολιζόνταν δὲ τὰ ἀντικείμενα μὲ πολλὴν τάξιν, τὰ στρώματα, οἱ σελτέδες, τὰ παπλώματα, τὰ μαξιλάρια τοῦ κρεβατιοῦ γίνονταν στίβα. Τὰ παπλώματα διπλώνονταν ἀπὸ τὸν ἀφαιλό, ἦτοι τὸ ἐξωτερικόν των μέρος, γιὰ νὰ φαίνωνται τὰ χρώματα καὶ οἱ ὠραιῖες ταυτέλλες πού θὰ εἶχαν σὴν καπλαντίκια, ἢ φερβολιτὲ πού πλέκονταν μὲ σαῖτα, καὶ τοῦ κορσὲ διάφορα ὠραῖα σχέδια. Ἄπλωναν σκιοινὰ καὶ κρεμοῦσαν τὶς πετσέτες, μαξιλάρες, κεντημένες βρακοζῶνες καὶ ἄλλα προικιά. Σὲ τραπέζια ἐπάνω στολιζόνταν τὰ ἐσώρουχα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης.

Ἀφοῦ θὰ πήγαιναν νὰ διοῦν τὴν προῖκα σχεδὸν ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ καὶ πολλὲς γυναῖκες, κατὰ τὸ ἀπόγευμα τὸ Σάββατο ἢ τὴν Κυριακὴ τὸ πρῶτὴ, θὰ ἔστελνε ὁ γαμβρὸς μουλάρια καὶ ἄλογα γιὰ νὰ πάρουν τὴν προῖκα.

1) Λ. Τ. Γάμος.

Τὰ ἄλογα καὶ τὰ μουλάρια τὰ κρατοῦσαν παλληκάρια καλοφορεμένα, τὰ συνώδευαν δὲ καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι πού τραγουδοῦσαν. Ἐὰν ὁ γαμβρὸς συνέβαινε νὰ ἔχη ἄλογο ἢ μουλάρη ἔδεναν εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ ἀλόγου μιὰ βρακοζώνη σκεπένια (μεταξωτὴ) ὡς καὶ εἰς τοῦ ἀδελφοῦ του, εἰς εἶχε.

Τὰ μαξιλάρια τὰ μικρά, πού προωρίζονταν γιὰ τὰ μιντέρια καὶ ἦταν κεντημένα μὲ μετάξια στὴν καρκάφη, καὶ πλεχτὰ μὲ ὠραῖα μοτίφια τοῦ κορσὲ θὰ τὰ πηγαιναν ἀγόρια πρωτοστέφανα 8—12 χρονῶν, πού θὰ τὰ κρατοῦσαν στὸ κεφάλι τους καὶ θὰ ἀποτελοῦσαν ὅλα μιὰ σειρά.

Ἡ πομπὴ ἄρχιζε μὲ τὰ παιδιὰ πού κρατοῦσαν στὸ κεφάλι τους τὰ μαξιλάρια, ἀκολουθοῦσαν τὰ ἄλογα 3—6 μὲ τὴν προῖκα καὶ κατόπιν οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γαμβροῦ πού τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τῆς προίκας:

*Ἡ μάννα σὺν σὲ ἔδωσε προῖκα πολὺ ὠραῖα,
καὶ θὰ τὴν πᾶμε στὸν γαμβρὸ μὲ ὅλη τὴν πορεία.
Ἐχετε γιὰ γειτόνισσες μὴν παραπονεθῆτε
πού πήραμε τὴν προῖκα σας, θᾶρθετε νὰ τὴν δῆτε.*

Ἀπὸ τὰ σοκάκια πού περνοῦσε ἡ προῖκα ἀπὸ τὰ παράθυρα μὲ ρῦζι καὶ κουφέττα, τὰ δὲ παλληκάρια κρατοῦσαν 3—4 μπουκάλια μὲ ρακὴ καὶ κερνοῦσαν τοὺς ἄνδρες πού συναντοῦσαν στὸ δρόμο. Καὶ ὅταν ἔφθαναν κατὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ τραγουδοῦσαν:

*Ἐβγα τῆς νύφης πεθερὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ ἡ μάννα
νὰ δῆς τὴν προῖκα πῶρχειται μὲ ὅλη τὴν ἀγομάδα.*

*Ἀπὸ τὴν βέτρα περπατῶ κι' ἡ βέτρα ἀπὸ τὴν βέτρα
Ἀνίσως καὶ μὲ ἀπαρησιῆς τὰ ὑστερνὰ σου μέτρα.*

*Ἀπόφα εἰς τοὺς γάμους σας πουλιὰ θὰ κελαιδήσουν
νὰ ἀνοίξουν τὴν καρδοῦλα σας καὶ νὰ τὴ λουλουδήσουν.*

(Κότμα ¹⁾ *Μαλαματένιος ὁ στανρὸς
νὰ ζῆ ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρός.*

*Ὅταν στερέψῃ ἡ θάλασσα καὶ βγῆ ἕνα κυπαρίσσι
τότε ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς πρέπει νὰ ξεχωρίσῃ.*

1) Ἐπὶ τῷ: Ἴσως νὰ ὑπάρχῃ σχέση μετὰ τῶν ἐν Σαρόντῃ Ἐκκλησίᾳ Κορήματα Δίσυχα; Ὁ μ. σ. 460 τοῦ Β' καὶ 283 τοῦ Δ' τόμου τῶν «Θρακικῶν»

(Κότμα) *Σὰν πλέξῃ ἡ πέτρα στὸ γαλιὸ
τότε θὰ σ' ἀρησιῶ κι' ἐγώ.*

*Ἐβγα ν' ἀκούσῃς τὰ πουλιὰ πῶς γλυκοκελαιδοῦνε
νομιζῆς πῶς στὴν Παραγὰ παράκλησι περνοῦνε.
Ἀπόφα λάμπη ὁ οὐρανὸς λάμπουν καὶ τὰ σοκάκια
ἀπόφα ξεχωρίζουνε τὰ πέντε ἀδελφάκια.*

(Κότμα) *Σταλαματιὰ σταλάζεται
ἡ γι' ἀγάπη δὲ μοιράζεται.*

*Ἀπόφα τὴν ἐπάτησες τὴ γῆ μὲ τὰ λουλούδια
πού παίρνῃς τὴν ἀγάπη σου μὲ γέλια μὲ τραγούδια.
Ἀπόφα τὴν ἐπάτησες τὴ γῆ μὲ τὰ χορτάρια
καὶ παίρνεις τὴν ἀγάπη σου μ' ὅλα τὰ παλληκάρια.*

(Κότμα) *Σταλαματιὰ στάζ' τὸ ρακὴ
γαμπρὸς τὴ νύφη πάει νὰ διῆ.*

Τότε κατέβαινε ὁ γαμβρὸς καὶ ξέ ν ι α ζ ε ¹⁾ τὰ παιδιὰ πού κρατοῦσαν τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ μισοπαλήκαρα πού κρατοῦσαν τὰ ἄλογα. Ἡ πεθερὰ θὰ ἔργαινε ἀπὸ τὸ παράθυρο νὰ ραντίσῃ τὴν προῖκα μὲ ρῦζι καὶ κουφέττα καὶ ροδόσταμο ἢ κολώνια. Γυναῖκες πάλιν πρωτοστέφανες καὶ κορίτσια πρωτοστέφανα θὰ ξεφόρτωναν τὴν προῖκα καὶ θὰ τὴν κουβαλοῦσαν ἀπὸ τὸ σπίτι ἐπὶ τὴν στοίβιαζαν μὲ τὴν ἴδια τάξι.

Ἄν συνέβαινε ὁ γαμβρὸς νὰ ἔχη ἀδελφὴ χήρα ἢ ἀνεψιὰ ὀρφανή, ἐστέκονταν ἀπὸ μαζοῦ καὶ ἔβλεπαν τὸ ξεφόρτωμα τῆς προίκας. Ἐθεωροῦτο εἶδος κατάρας καὶ ἱεροσυλίας νὰ ἐγγίσουν τὴν προῖκα γυναῖκες πού εἶχαν χάσει ἄνδρα ἢ κορίτσια τοὺς γονεῖς των.

Ὁ γαμβρὸς θὰ κερνοῦσε τὰ παλληκάρια οὔζο, κουφέττα καὶ σταπίδες καὶ θὰ ἔφευγαν.

Ἡ προῖκα ἔμενε πάλι ἐκτεθειμένη εἰς ἕνα δωμάτιο, ὅπου θὰ πηγαιναν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια νὰ τὴν βλέπουν.

Ἡ συνοδεία πού θὰ πηγαινε τὴν προῖκα ἀπὸ τῆς νύφης τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ, θὰ ἔπαιρνε ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὶς πόδυσες. Οἱ πόδυσες, (ἴσως ὑπόδυσες) ἦταν τὰ δῶρα πού θὰ ἔστελνε ὁ γαμβρὸς στὴ νύφη.

Ἀποτελοῦνταν δὲ αὐτὲς ἀπὸ δύο πῆτες οἱ ὁποῖες ἦταν σκέτο ψωμί ἀπὸ καθαρὸ καὶ πλυμένο σιτάρι, ἢ μία μεγάλη καὶ ἡ ἄλλη μικρή, πού εἶχαν ἐπάνω διάφορα πλουμίδια καὶ ζάχαρη ἄσπρη καὶ κόκκινη, ἀπὸ ἕνα πανέρι φρούτα καὶ ἕνα ἄλλο μὲ διάφορα ἀντικείμενα, ἦτοι παντόφλες, παπούτσια ἄσπρα νυφικά, χτένες, ποῦδρες, λεβάντες, καθρέπτη καὶ ἄλλα, διὰ τὴ νύφη καὶ τοὺς συγγενεῖς της.

Μὲ τὴν ἴδια δὲ πάλι συνοδεία θὰ ἔστελνε καὶ ἡ νύφη πόδυσες στὸ

1) Φιλοδωροῦσε.

γαμβρό. Ήτοι δύο πήγες και αυτή και πουκάμισο, γραβάτα και στα παληότερα χρόνια που δεν φορούσαν γραβάτες έστελναν έσώρουχα, μανδύλια και καπνοσακκούλες ώς και δια τους συγγενείς του γαμβρού.

Αφού θα πήγαινε ή προίκα και θα ανταλλάσσονταν οι πόδυσερ, την Κυριακή το πρωί, αλλά το περισσότερο το άπογευμα, μαζεύονταν οι προσκεκλημένοι στο σπίτι της νύφης και του γαμβρού και θα άρχιζε το στόλισμα της νύφης.

Ο γαμβρός θα πήγαινε με τη μουσική και με πολλούς προσκεκλημένους να πάρη από το σπίτι του τον κοιμπάρο και αφού θα γύριζαν στο γαμβρού άρχιζε το ξύρισμα του γαμβρού και του κοιμπάρου και άκομη ένός στενού συγγενούς. Κατόπι θα ντύνονταν και ο γαμβρός.

Πριν άρχιση το στόλισμα της νύφης φιλούσε αυτή όλων τα χέρια πρώτα των γονέων της, άν ζούσαν, αφού θα έβαζε τρεις μετάνοιερ, κατόπιν των στενών συγγενών και κατόπιν όλων των προσκεκλημένων μη εξαιρουμένων ούτε των μωρών που θα κρατούσαν οι μάννερ στην άγκαλιά τους. Αφού τελείωνε το χειροφίλημα, πήγαινε ο πατέρας της, και άν δεν ζούσε, κάποιος θεϊός της να της περάση από επάνω από τα έσώρουχά της ένα πουκάμισο, και αφού το σταύρωνε της το έβαζε λέγοντας και τις σχετικέρ ευχήρ: «*ὦ ρ ε ς κ α λ έ ς κ α ι β λ ο γ η μ έ ν ε ς*», «*Κ α λ ο ρ ί ζ ' κ η*» κ. ά.

Κατόπιν ή νύφη έβγαине στη σάλα, ή στην κάμαρα που ήταν τα κορίτσια που άρχιζαν δυο-τρία κορίτσια ή και περισσότερα να την στολίζουν και να τραγουδούν: «*Έλα Χριστέ και Παναγιά κ. τ. λ.*». Την ώρα που στολίζουν την νύφη ο μπαμπάσ της θα έκοφτε τις πήτερ και από τη μεγάλη θα έτρωγαν όλοι οι προσκεκλημένοι, από δε την μικρή, αφού θα την έβαζαν επάνω στο κεφάλι της νύφης με το πανέρι, θα έβαζε το χέρι της και θα έπαιρνε το μεσακό κομμάτι και να το δώση στη μάννα της για να το βάλη στα εικονίσματα και κατόπιν θα το έβαζε μέσα στο σεντούκι της να στέκεται για πάντα εκεί και από την ύπóλοιπη ειχε το δικαίωμα να φάγη καθόρ και οι σπιτικοί. Από την μεγάλη ή νύφη δεν έπρεπε να φάγη. Το ίδιο έγέγετο και ειρ του γαμβρού. Αφού έτρωγαν την πήτα θα τους κερονούσαν και γιομίσια¹⁾ και γλύκισμα που θα έκαμναν επίτηδερ. Συνήθιζαν δε να κάμνουν για το γάμο, στους επισήμους, αμυγδαλωτά (μυγδαλένια), κουραμπιέδερ (βουτρίνια) και μπλαμακαρόνια, στους φτωχικόρ θα έκαμναν κορδέλλερ ή λουκούμα τα όποια παράγγελναν από το Ρ δ ο υ σ τ ό (Ραιδεστόν).

Αφού τελείωνε το χτένισμα και το στόλισμα της νύφης τραγουδών-

1) Γιομίσια έλεγαν τα ξερά φρούτα, λέξιρ τουρκική γιεμίρ.

ταρ την έβαζαν την νύφη και στέκονταν στο *h a σ τ ό* και καμαρωμένη την κρατούσαν από τα δυο πλάγια οι παράνυμφερ, αδελφέρ άν ειχε, ή εξαδέλφερ. Έωρ τα 1900 οι νύφερ ειχαν τα μάτια τους κλειστά, άργότερα όμως έπανεσ αυτό το έθιμο.

Το Σάββατο θα έτοιμάζαν και τον *κ ν ά* για να βάλουν στο δάχτυλο της νύφης και των προσκαλεσμένων. Ο κνάσ ήταν χόρτο που το πρωί το μούσκεναν με το κρασί και το βράδυ δυο γυναίκερ, ή μιá θα κρατούσε τον κνά και ή άλλη άσπρερ λωρίδερ και έβαζαν στο δεξιό μικρό δάχτυλο και το έδεσαν. Εκείνερ δε που κνιάζονταν έρριγναν από ένα δυο *μ ε τ α λ λ ί κ ι α*¹⁾ στο δίσκο που κρατούσαν και τα μοιράζονταν κατόπιν εκείνα που σύναζαν οι δυο τουρ.

Όταν θα *κ ν ι á ζ ο ν τ α ν* ή νύφη, έλεγαν και το έζηρ τραγοίδι:

Δώσε με μάννα μ' την ενή σ'
τώρα στα κνιάσματά μου,
και να 'φκηστής και το γαμπρό
που θα σταθή κοντά μου.
'Φκησέ με μάννα μ' 'φκησέ με
και δός μου την ενκή σου,
και πέσ πώρ δέν με γέννησερ
δι' η' σ' αμαρτανή σου.

Στα τελευταία χρόνια το έθιμο του κνά έξέλιπε ολοτελώρ.

Τραγοúδικ νυφιάτικα που λέγονται όταν στολίζουν τη νύφη.

Έλα Χριστέ και Παναγιά με το Μονογεννή σου
τ' άντρογυιο που θα γενή να δώκηρ την ενκή σου

Έλα Χριστέ και Παναγιά με δώδεκα Άποστόλοι
έλατε να βλογήσετε αυτό το νυφοστόλι.

Τώρα νύφη στολίζεται και βάνει τα χρυσά της
και πάει να πάρ' το σταυραητό μέσα στην άγκαλιά της.

Άνοιξε στόμα μ' άνοιξε και γλώσσά μου μελένια
και πέρ τραγοúδια τ' νύφη μαρ γλυκά και ζαχαρένια
Νάρχισω 'πό την κεφαλή να πώ για τα μαλλιά σου
να πώ και για το μπόι σου και για την έμορφιά σου.

Έχειρ μαλλιά σα θάλασσα και μπόι σαν το κύμα
και πρόσωπο σαν Παναγιά τούναι μερ τ' Άγιο Βήμα.

1) Νομίματα, δεκάρερ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

Ἔχεις μαλλιά τετραξάνθα στίς πλάτες σου ριχμένα
 πού τὰ χτενίζουν ἄγγελοι μὲ τὴ χουσῆ τὴ χτένα.

Τὰ μάτια σου σφάζουν πασσᾶ τὰ φρύδια σου βεζύρη
 καὶ τὸ λιγνό σου τὸ κορμί σφάζει καρβοκύρη.

(Κότμα) Ροδανθεῖ τὸ πρόσωπόν σου μ' ἓνα ὕφος σοβαρὸ
 μὲ μαγνήτη ἐνωμένο καὶ μὲ βλέμμα ἰλαρό.

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐγύρισα καὶ Δύση
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια ὠραία νύφη

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐπῆγα καὶ στήν Προῦσα
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια μαυροματοῦσα

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐπῆγα καὶ στήν Πόλη
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια ὠραία κόρη¹⁾.

(Κότμα) Εἶσαι ὠραία σὺν τὸ ρόδον, ὅμως μὲ διαφορὰ
 σὺ μυρίζεις διὰ πάντα καὶ τὸ ρόδον μιὰ φορὰ.

Ἀπὸ τὴ βέτρα φύτρωσε τὸ στάρι καὶ τὸ ρύζι
 καὶ τὰ πιδιά πού τὸ γονιὸ ἢ γι' ἀγάπη τὰ χωρίζει

Ἀπ' ὄλα τὰ φυτὰ τῆς γῆς καλύτερον τὸ ρύζι
 ἢ μάννα κἀννεὶ τὸ παιδί καὶ τὸ ἄρτο τὸ χωρίζει

Ἀπὸ τὴ βρώτη Κυριακὴ καὶ ἀπὸ τὴ βρώτη Τρίτη
 τοιμάστηκε ἡ πέριδικα νὰ πάγη σ' ἄλλο σπίτι.

Ἀπὸ τὴ βρώτη Κυριακὴ χάλασε ἡ καρδιά μας
 πού θενὰ φύγ' ἡ πέριδικα ἀπὸ τὴ γειτονιά μας.

Ἀπόφα εἶσαι νύφη μου ἄσπρη σὺν τὸ τλουπάνι
 πού βάνει ἡ βασίλισσα καὶ βγαίνει στοὺ σεργιάνι.

(Κότμα) Δενδρὶ τοῦ παραδείσου εἶναι τὸ μπόϊ σου
 καὶ τῆς κανέλλας τάνθη εἶναι τὸ σοῖ σου.

Βασίλισσα ἂν ἦσουν δὲν θᾶχες τέτοια χάρι
 νᾶσαι ἀνθὸς τῶν κοριτσιῶν τῆς γειτονιάς καμάρι.

Βασίλισσα νὰ ἦσουν δὲ θᾶχης τέτοια χάρι
 δὲ θᾶχης τόση ἔμορφια τέτοια ὠραία κάλλη.

Γαλάζια πέτρα τοῦ γιαιοῦ μαλαματένια βούλα
 νὰ σὲ χαρῆ ἢ μαννοῦλά σου πού σᾶχει μοναχοῦλα

(Κότμα) Ἀφροδίτη καὶ Ἑλένη. Καλλιόπη ἂν σὲ πῶ
 τοὺς ἐπαίνους ἐλαττώνω διὰ τοῦτο σιωπῶ.

1) Ἡ «τέτοια μοναχοκόρη» ἂν ἐτύχαινε νὰ εἶναι μοναχοκόρη.—2 Ἄν ἦταν
 μοναχοκόρη.

Νύφη μου χρυσοκέφαλη χρυσᾶ εἶναι τὰ μαλλιά σου
 χρυσοὺς εἶναι καὶ ὁ γαμπρὸς πού θὰ σταθῆ κοντά σου.

Ἦτο κεφαλῆς μέχρι ποδῶν χαρίτων ἔχεις πλήθος
 τὸ ὄντι ἡγεμονικὸν τὸ σοβαρὸν σου ὕφος.

Ποιὸς οὐρανὸς σὲ χάρισε τίς εὐωδιὲς τ' Ἀπρίλη
 τοῦ παραδείσου τίς δροσιὲς στὰ κουρλένια σ' χεῖλη.

Πῶς πρόεπον τὰ γαρούφαλα μέσ' τὴ χουσῆ τὴ γούπα
 ἔτσι πρόπει καὶ ἡ νύφη μας στὰ νυφικά τὰ ρουῖχα.

(Κότμα) Λάμπει ὁ ἥλιος λάμπει στὰ ὄρη στὰ βουνὰ
 λάμπει καὶ ἡ ἔμορφιά σου μέσα στὰ σκοτεινά.

Χίλιοι δασκάλιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴ Μιτυλήνη
 γιὰ νὰ τὸ ζωγραφίσουνε τὸ κόκκινὸ σου χεῖλι.

Ρόδα καὶ τριαντάφυλλα καὶ ἄνθη τοῦ παραδείσου
 τὰ σύναξε ὁ Ἔρωτας καὶ ἔπλασε τὸ κορμί σου

Στὰ μάτια ἔχεις ἔρωτα στὰ φρύδια σου μαγνήτη
 καὶ στὸ λεπτό σου τὸ κορμί μοιάζεις τὴν Ἀφροδίτη

Ὡ οὐρανὸ μου γαλανὸ καὶ σὺ λαμπρὸ φεγγάρι
 ὅποια εἶναι ἡ νύφη μας ὅποια λείπει χάρι!

Ὅραία εἶν' ἡ νύφη μας μὲ τὴ χουσῆ κορώνα
 πῶχει καὶ τὸν παράδεισο στὰ χεῖλη καὶ στὸ στόμα.

(Κότμα) Τὸ διαμάντι στήν Ἑλλάδα φράγγει τὸ δουλεύουνε
 καὶ τὴν ἔμορφιά σου νύφη μ' ὄλοι τὴ ζηλεύουνε.

Τίνιας, τραγοῦδι νὰ σὲ πῶ νύφη μου νὰ σ' ἀρέση.
 πῶχεις ἀγγελικὸ κορμί καὶ δαχτυλίδι μέση.

Τὸ μῆλον ὅταν ἔρριξε εἰς τὰς θεὰς ἢ Ἔρις
 ἂν ἦσουν σὺ τὸ κέρδιζε καὶ σὺ ἴσων νὰ τὸ χαιρῆς.

Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ καὶ τὸ μειδιαιμά σου
 τρέχω πετώντας νὰ ἰδῶ νύφη τὴν ἔμορφιά σου.

Τώρα εἶν' ἡ ὥρα ἢ καλὴ ἢ ὠρα βλογημένη
 πού εἶναι ἡ νύφη στὸ μπαστό¹⁾ καὶ ἡ προῖκα στολισμένη.

Σήκω κόρη μ' νὰ στολιστῆς γιατί θὰ γίνῃς νύφη
 καὶ ἡ Παναγιά ἢ Δέσποινα γιὰ νὰ σὲ βοηθήση.

Φεγγάρι μου πανσέληνος καὶ ἥλιος τῆς ἡμέρας
 καὶ ἄρωμα τῆς Ἀφρικῆς γυαλὶ τῆς Ἀγγλιτέρας²⁾.

1) Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε καὶ ἡ παροιμία: «Ὁ,τ' ἢ νύφ' ἀπ' τὸ βαστό».

2) Ἐλέγετο καὶ διὰ τὸν γαμπρὸ.

- (Κότμα) Λάμπει ὁ ἥλιος λάμπει, λάμπουν τὰ κάλλη σου,
λάμπουνε καὶ τὰ τέλια ¹⁾ πᾶν' στὸ κεφάλι σου.
Τὸ Μάη λουλουδίζουνε ὄλα τὰ λουλουδάκια,
λάμπουνε καὶ τῆς νύφης μου τὰ δύο μαῖρα ματάκια.
Τίνιας ²⁾ μάννα σ' ἐγέννησε, τίνιας βασιλοπούλα,
τίνιας νουνὸς σὲ βάρφτισε κι' ἔχεις τὰ χάδια γούλα
Ἡ Ἀφροδίτη ἡ θεὰ μαζί με τὸν υἱόν της
τὰ δύο σου μάτια ἔκλεισε μεσ' στὸ βασίλειόν της.
- (Κότμα) Ἔχεις ὠραῖα μάτια κι' ὀλόχρυσα μαλλιά
καμάρι τοῦ χωριοῦ μας πρώτη στή γειτονιά.
Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ σελήνη ὑπερβαίνει.
σ' αὐτὴ τὴν ὠραιότητα παντοτεινὰ νὰ μένη.
- (Κότμα) Ἦλεκτρον νύφη μου εἶσαι καὶ μαγνήτης τρομερὸς
τὸ ὠραῖον πρόσωπόν σου τὸ θαυμάζει πᾶς θνητός.
Ποιὸς κρῖνος ὠραιότατος σ' ἔδωκε τὴν ἀσπράδα
καὶ ποιὰ μηλιά γλυκομηλιά τὴ ροδοκινάδα!
Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ ἔχει τὸ λαμπρὸ
δὲν ἔχει πιά διαφορὰ ἀπ' τῆς ἀγῆς τὸ ἄστρο.
- (Κότμα) Σὰν τὰ μάρμαρα τῆς Πόλης πούναι στήν Ἀγιά Σοφιά
νύφη μου τὸ πρόσωπόν σου τέτοια ἔχει ὠμορφιά.
Ἡ μάννα πού σὲ γέννησε εἶχε περίσια χάρη
συνέρισε τὸν οὐρανὸ καὶ σ' ἔκαμε φεγγάρι.
Ἡ μάννα πού σὲ γέννησε χρυσὸ ἦτανε ἡ κοιλιὰ της
κι' σ' ἔκαμε ὀμορφότερη ἀπ' ὄλα τὰ παιδιὰ της.
Ὅταν σ' ἐγέννα ἡ μάννα σου ὄλα τὰ δέδρα ἀνθοῦσαν
καὶ τὰ πουλιά πό τῆς φωληρῆς καὶ κείνα κελαῖδοῦσαν
Ἀγγελοκαμομένη μου/ποιὸς σέδωκε τὴ χάρι
ποιὸς ἄγιος σὲ ζωγράφησε νὰ τοι στείλω λάδι.
Τὴ ὠραιότης εἶναι αὐτὴ τὴ κάλλος καὶ τὴ νόση
τὴ ἀξιόλογο κορμὶ χωρὶς κανὰ κουσοῦρι ³⁾.
Τὴ ὠραιότης νύφη μου πού κατοικεῖ σὲ σένα
ὄλος ὁ κόσμος ἀπορεῖ κ' ἡ μάννα πού σ' ἐγέννα

1) Τρέσσεσ.—2) Τί εἶδους.—3) Ἐλέγετο καὶ διὰ τὸν γαμπρὸ.

- Ἐσένα δὲν σὲ ἔπλασε ὁ πλάστης μετ' τὸ χῶμα
καὶ δὲν ἐφάνη εἰς τὴν γῆν τοιοῦτον ἄλλο σῶμα.
Λάμπει τὸ ψάρι στὸ γιαλὸ καὶ τὸ φλουρι ἡ κοῦπα ¹⁾
λάμπει καὶ τὸ κορμάκι σου στὰ νυφικὰ τὰ ρούχα
- (Κότμα) Γέννημα εἶσαι Κρονίδος ἡ θεὰ ἡ Ἀθηνᾶ
ὄ, τι κι' ἂν σὲ ὀνομάσουν ὄντως εἶν' ἀληθινά.
(Ἄν εἶχε γορεῖς πεθαμένους τραγουδοῦσαν τὰ κάτωθι):
Νὰ ἦξερ²⁾ ὁ πατέρας σου πὼς γίνεται ἡ χαρὰ σου
θελὰ σὲ στείλῃ ὄργανα νὰ παίζουνε μπροστά σου.
Νὰ ἦταν ἡ γῆς καφασωτὴ καὶ νᾶχη παναθύρια
νὰ σ' ἔβλεπ' ἡ manoῦλα σου στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.
(Μετὰ τὸ ντύσιμο θὰ τῆς φοροῦσαν τὸ βέλο, ὁπότε ἔλεγον τὰ ἐξῆς:)
Τὸ βέλο ὅπου ἔβαλες στὴν κεφαλὴ σου τώρα
σημεῖον ὅτι ἐφθασε τῆς στέψεως ἡ ὠρα.
(Κότμα) Τῆς στέψεως ἡ ὠρα δεικνύει τὸν καιρὸν
τὸ ἀγαπητόν σου ταῖρι σὲ προσμένει στὴν ὁδόν.
Ἄν σὲ γέννησε ὁ γαμπρὸς ἀγοῦ θὰ ἔλεγον τὸ «Ἐλα Χριστὲ καὶ
ἄναξ ἡμεῶν ἡ πόλις ἡμεῶν» ὅπου λέγεται καὶ στὴ νύφη, κατόπιν τρα-
γουδοῦσαν τὰ ἀκόλουθα:
Τώρα γαμπρὸς στολιζέται καὶ βάνει τὰ χρυσᾶ του ²⁾
καὶ πάει νὰ πᾶρ' τὴν κέρδικα μέσα στὴν ἀγκαλιά του.
Γαμπρὸ σὲ πρέπουν τὰ στενὰ ³⁾ σὲ πρέπει καὶ ρολοῖ
σὲ πρέπει καὶ στὸ χέρι σου διαμάντι κομπολόι.
(Κότμα) Εἶσαι εὐειδής, ὠραῖος, ἔμορφος καὶ εὐγενής
νὰ ὑπάρχη εἰς τὸν κόσμον δὲν εὐρίσκεται κανεῖς.
Γαμπρὸ σ' ἔχ' ἡ μάννα σου φλωρι κονσταντινάτο
μπλιούρι ⁴⁾ ἀπὸ τὴ Βενετιὰ ροδόσταμο γεμάτο.
(Κότμα) Ἔρωσ εἶσαι εἰς τὰ κάλλη καὶ στὰ ἄρματα Ἀχιλλεύς
Ἡρακλῆς εἰς τὴν ἀνδριάν καὶ στοὺς τρόπους Ὀδυσσεύς.
Γαμπρὸ σ' ἔχει ἡ μάννα σου μόνχο μετ' τὸ σεντοῦκι.
γαρυφαλιάς γαρούφαλο τῆς φοντουκιᾶς φουντοῦκι.

1) Τὸ κοίλωμα τῶν κονσταντινάτων φλωριῶν, τὰ ὁποῖα τὰ ἔλεγον κοῦπες.
2) Παλαιότερον ἔλεγον «τὰ τσοχιά του».
3) Τὰ παντελόνια, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο φορέματα τῶν ἐξηγητισμένων.
4) Ἀγγεῖο.

ἌΝΘΗΜΙΑ
ἌΘΗΝΩΝ

Γαμπρέ ή ωραιότης σου με φέρνει εις έκστάσεις
ὦ Ζεῦ κατέβα νά ἰδῆς μαζί και νά θαυμάσης

Σά βασιλές με φαίνεσαι πού κάθεται στό θρόνο
και τίποτε δέ γίνεται χωρίς νά βάνης λόγο.

Σά βασιλές με φαίνεσαι με δώδεκα κοντά σου
και τίποτε δέ γίνεται χωρίς τό θέλημα σου.

Σά βασιλές με φαίνεσαι μ' ὄλη τή δωδεκάδα
σά δὸ βισσά τὸ φεργαδῆ πού σέρνει τήν ἀρμάδα

Σάν κυπαρίσσι νά σταθῆς σάν δένδρο νά ριζώσης
σάν ἐκκλησιά δεσποτική ἔτσι νά στερεώσης

Ψιλέ, λιγνέ μου τσιλεπῆ τῆς Πόλης παλληκάρι
λάμπουν τὰ ματοφρύδια σου σάν ἥλιος σάν φεγγάρι.

(Κότμα) *Εὐ εἶσ' ἕνα; ἥλιος φεγγάρι λαμπερό
πού θάμπωσες τό φῶς μου και δέν μπορῶ νά διῶ.

* Ἄγγελος εἶσαι στά ψηλά κι' αἰτός στά πρασινάδια
ξεχωριστός με φαίνεσαι μέσα στά παλληκάρια.

Τὸ στήθος ἔχεις θρόνος σου και τήν καρδίαν στήναι.
και νικηφόρο ἄρμα σου τ' ἀγγελό σου ἄλλο.

Τι ἀστραπές και τι βροντῆς τι φοβερὰ κανόνια
ὠραῖα πού σε πρέπουνε τὰ μιλέ τὰ παντελιόνια.

Ποιός ζώνεται τὰ ζώστια σου 1) ποιός εἶναι σάν κ' ἐσένα
νά πορπατῆ λεβέντικα νά κρένη χαϊδεμένα!

Λάμπει τὸ ψάρι στό γιालὸ και τὸ φλονοῖ ή κοῦπα
λάμπει και τὸ κορμάκι σου στά τσόχινά σου ροῦχα.

* Ὅταν σέ βλέπω κ' ἔρχεσαι με τ' ἄλλα παληκάρια
ἐσύ 'σαι τὸ γαρούφαλο και τ' ἄλλα τὰ κλωνάρια.

Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ μυρίων εἶναι φώτων
ἀστράφτει κι' ἀχτινοβολᾷ τῆ λάμψι τῶν ἐρώτων.

(Κότμα) Σάν χελιδόνι τρέχεις, σάν ἄγγελος πατεῖς
και στό δεξι τὸ χέρι τὸν * Ἐρωτα κρατεῖς.

Σάν χελιδόνι περπατεῖς, σάν πεταλοῦδα τρέχεις,
σάν ἄγγελος πατεῖς στή γῆ και κορνιαχτὸ δέν σέρνεις.

Νάχα τὸν οὐρανὸ χαρὶ τῆ θάλασσα μελάνι,
νά σ' ἔγραφα τὰ κάλλη σου και πάλι νά μὴ φτάνη.

1) Τὰ ζωνάρια σου.

(Κότμα) Τὰ ὠραῖα τὰ τσοχιά σου, τὸ φεσάκι τὸ γυρτό,
και τὸ ὄλο σου γαμπρέ μου κάμνουν κάλλος θαυμαστό.

* Ὅταν ξυρίζονταν ὁ γαμπρός και ὁ κομπάρος τραγουδοῦσαν τὰ ἀκόλουθα:

Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νά τὰ μαλαματώσης
νά μπερμπερίσης τὸ γαμπρὸ νά μὴ τὸν αἱματώσης.

Μπερμπέρη μ' στά ξουράφια σου ἀηδόνια κατοικοῦνε
πού μπερμπερίζουν τὸ γαμπρὸ και γλυκοκελαϊδοῦνε.

Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νά τὰ γυρίσης βόλτα
νά μπερμπερίσης τὸ γαμπρὸ νά κάμης και τῆ βόλκα.

Φέρτε σαποῦνι κρητικὸ και φιλιτσιένιο χτένι
νά ξουραφίσοιμ' τὸ γαμπρὸ κι' ἡ νύφη περιμένει.

Στέζουμαι συλλογίζουμαι, βρίσκουμαι σ' ἀπορία
νά ξουραφίζουν τὸ γαμπρὸ σὲ τόσους παρησία (παρουσία).

Φέρτε σαποῦν' ἀπ' ἄρωμα 1) και χτένι ἀπ' τὴν Πάρο
νά μπερμπερίσοιμ' τὸ γαμπρὸ μαζί με τὸ γονμπάρο.

Κότμα Ἄκου τὸ πορφορέ σου σάν ἐγγλέζικο χαρὶ
πού τὸ παρῶν σὲ Κρητῆδες και τὸ στέλνουνε γραφῆ.

* Ἦτο ἔθιμον δέ, ὅταν θὰ ξυρίζονταν ὁ γαμβρός, οἱ περιστοιχίζοντες
αὐτὸν νά χαλοῦν τρεῖς φορὲς τῆ χτενισιά του, τὴν ὁποία ὁ κουρεὺς
ἔκαμνε ἐκ νέου και διαφοροτρόπως.

* Ὅταν θὰ κατέβαιναν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὸ σπῆτι και θὰ πήγαιναν νά
πάθουν τῆ νύφη:

* Ἐβγάτε ἀπὸ τὰ ψηλά ξανθιές και μαυρομάτες
και ριζάτε τὰ δίχτυα σας νά πιάσητε διαβάτες.

Σοκάκι μου σωματικὸ με τῆ γατεβασιά σου
ἄλλο δέν ἐλνμπίστηκα μόνε τῆ γειτονιά σου:

(Κότμα) Φέξε φεγγάρ' ἀπ' ἀψηλά
γιατ' ἔχει λάσπες και νερά.

Φέξε και χαμηλότερα
νά πᾶμε γρηγορότερα

* Ὅταν θὰ πλησιάζαν στῆς νύφης τὸ σπῆτι, ἔλεγαν τὰ ἀκόλουθα:

Πάρε χαμπάρι κι' ἔρχομαι και πρόβαλε στή σκάλα
βάλε τ' ἀηδόνια νά λαλοῦν ὄλα με τὴν ἀράδα.

1) * Ἐλεγαν και «ἀπὸ τῆ Χιό»

Κατέβα κάτω κι' άνοιξε τή βόρτα τή γαργιένια
έχω δυό λόγια νά σέ πῶ γλυκά και ζαχαρένια.

Πάρε χαμπάρι πόρχουμαι και πρόβαλε στη βόρτα
και δῶσε τὸ χεράκι σου νά κάμουμε μιὰ τόκα 1).

Φέξε με φεγγαράκι μου κι' άστέργια μου σταθίητε
νά πάρωμε τή νύφη μας κι' ύστερα περπατήστε

(Κότμα)

Φέξε φεγγάρι λαμπερό
γιατ' έχει λάσπες και νερό.

Γιὰ έβγα έξω κι' άνοιξε τὸ χρυσταλένιο τζάμι
έχω δυό λόγια νά σέ πῶ και σφάλιξέ το πάλι.

(Κότμα)

Σταλαματιά τρέχ' τὸ ρακί
γαμπρός τή νύφη πάει νά βεῖ.

Ύπῆρχε δέ έθιμον τὰ παλληκέρια τῆς νέφης νά κλείουν τὴν πόρτα
και νά λιπιένουν νά πάρουν φιλοδώρημα εκ μ'ρους τοῦ γαμβροῦ και τοῦ
κουμπάρου. Επίσης έθιμον ήτο νά δυοτροποῖν ὁ γαμβρός και ὁ κουμπά-
ρος νά δώσουν τὸ φιλοδώρημα και τὰ παλληκέρια τους έδοκίμαζαν νά
παραβιάσουν τὴν εἴσοδο. Πολλάκις δέ έσπαιαν τὴν πόρτα.

Όταν έφθανε ὁ γαμπρός με διατάξοντι μετὰ τὸν κόνιτσο τὸν κόνιτσο
φης, ὁ γαμβρός με τὸν κουμπάρο πηγαίνοντο νά δῶσιν τὸν κόνιτσο
ρος θά χαιρετοῦσε τὴ νέφη διὰ χειραφία και εκείνη φιλοῦσε τὸ χέρι του,
ξένιαζε τις παράνυμφες, οἱ ὁποῖες έπρεπε νά εἶναι πρωτοστέφανες, ὁ δὲ
γαμβρός θά χαιρετοῦσε και εκείνος τὴ νέφη και θά φιλοῦσε και αὐτὴ τὸ
χέρι του, κατόπι έρριχνε στὸ λαιμὸ τῆς μιὰ μεταξωτὴ σάρπα και τρα-
βοῦσε τρεῖς φορές τὸ κεφάλι τῆς με τὴ σάρπα, συγχρόνως δὲ θά πατοῦσε
με τὸ δεξιὸ του πόδι ελαφρὰ τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ τῆς νέφης, ἐνῶ
δὲ οἱ παράνυμφες και ὄλα τὰ κορίτσια θά τραγουδοῦσαν τὰ ἀκόλουθα, ὅλοι
οἱ καλεσμένοι τοῦ γαμβροῦ και τοῦ κουμπάρου θά χαιρετοῦσαν τὴ νέφη
και αὐτὴ φιλοῦσε ὄλων τὰ χέρια, οἱ δὲ γυναῖκες και τὰ κορίτσια, τὰ με-
γάλα, φιλοῦσαν τὴ νέφη στὸ πρόσωπο.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε και καλοκοπιασέτε
ποὺ χάσαμε τὸ λογισμό και μᾶς τὸν έφερέτε.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε κλωνάρια τοῦ Λεβάντη
ρίξες τοῦ μαργαριταριοῦ και πέτρες τοῦ διαμάντι.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε με ἄνθη προσκηνῶ σας
και με αὐτὸ τὸν έρχομὸ πολὺ εὐχαριστῶ σας.

1) Χειραφία.

(Και ἄπνιτοῦσαν τὰ ζουμπεθέγια τοῦ γαμβροῦ τὰ ἐξῆς:)

Χίλιων καλῶς τὴν ἠύρωμε τὴ νύφη στολισμένη
κεῖνη ποὺ τὴν ἐστόλισε ἄξια και τιμημένη.

Τοῦτο τὸ σπίτι τ' ἄψηλὸ πέτρα νά μη ραγίση
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ πολλὰ χρόνια νά ζήση.

Τοῦτο τὸ σπίτι ποῦρθαμε τὸ μαρμαροκτισμένο
σιμὰ νά κατεβάσωμε γαμβρὸ καμαρωμένο 1).

Ἀπόφα καλησπέρισα μάννα και θυγατέρα
ἢ μάννα ήταν πέρδικα κι' ἢ κόρη περιστέρα.

Καλησπέρα μῆλο μου, μῆλο μου πορτοκάλι
στὴ γνώμη και στὴν έμορφιά καμμιὰ δὲν εἶναι ἄλλη
Ἔνα τραγοῦδι θενὰ πῶ ἄπάνω στὸ ρεβύθι
χαρὰ στα μάτια τοῦ γαμβροῦ ποὺ διάλεξε τὴ νέφη.

(Εκ μέρους τῆς νέφης ὅταν θά έφενγε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς:)

Τέσσερες στύλοι τοῦ σπιτιοῦ σ' ἀφήνω καλὴ νύχτα
και πέστε τῆς μαννούλας μου δὲν έρχομ' ἄλλη νύχτα.

Στὴ σκάλα θέν θά έρχομαι στὴ σκάλα δὰ βατάω
σαν έρχομαι καμμιὰ φασὶ νά βιάζομαι νά πάω.

Ἐχετε γειὰ γειτόνισσες και σεῖς γειτονοπούλες
θὰ πάω σ' ἄλλη γειτονιὰ νά με θυμάστε οὔλες.

Σ' ἀφήνω γειὰ σπιτάκι μου γιὰτ' ὁ γαμπρός παντέχει
παρηγόρα τὴ μάννα μου κι' ἄλλο κορίτσ' δὲν έχει.

Ἀφήνω γειὰ στὴ γειτονειά κι' ὄλα τὰ ζουμπεθέγια
κι πάγω στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτ' νά κάμω κεί λημέργια.

Ἀφήνω γειὰ στὴ μάννα μου, σ' ὄλα τὰ κοριτσάκια
και πάγω σ' ἄλλη γειτονιὰ νά κάμω γειτονάκια.

Ἐχετε γιὰ γειτόνισσες, και σεῖς μηλιές με μῆλα
κι' ἄν πάω σ' ἄλλη γειτιὰ δὲν κόφτω τὴν ἑλπίδα

Ἀπόφα λάμπ' ὁ οὔρανὸς λάμπουνε κι τὰ στέργια
ἀπόφα ξεχωρίζουνε τὰ τέσσερα ἀδελφια

(ἢ και περισσότερα ἄν εἶχε)

1) Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν ἡ νέφη εἶχε ἀδελφὸν ἐν ὄρρ γάμου, και ὅταν εἶχε ἀδελ-
φή :

Τὴ σκάλα π' ἀνεβήκαμε τὴ μαρμαροκτισμένη
τοῦ χρόν' νά κατεβάσωμε νύφη καμαρωμένη

(*Ἐκ μέρους τῆς μάννας τὴν ὥρα πού θά ἔφευγε ἡ νύφη:*)

Κάνε μετάνοια φίλησε τῆς μάννας σου τὸ χέρι
γιατί θά πᾶς στήν ἐκκλησιά νά κάμης ἄλλο ταῖρι

᾽Ὡρα γαλή τὸ κίνημα καί στή γαλή τὴν ὥρα
καί νά γιομίσ᾽ ἡ στράτα σου γαρούφαλα καί ρόδα

᾽Ἀσπρη κατάσπρη μπαμπακιὰ τὴν εἶχα στήν αὐλή μου
τὴ σκάλιζα τὴν πότιζα τὴ νόμιζα δική μου.

(*Κότμα*) ᾽Ἡρθε ξένος καί μακρινὸς ἦρθε καί με τὴ βῆρε.

Γαμβρὲ μου σὲ παρακαλῶ καί σὲ φιλῶ τὸ χέρι
ν᾽ ἀφήνης τὸ κορίτσι μου νᾶρχεται νά με βλέπη.

(*Οἱ ἀδελφές τῆς νύφης τραγουδοῦσαν:*)

Γαμπρὲ τὴν ἀδελφοῦλα μας νά μὴν τήνε μαλώνης.
σὰ λεμονιά με τὸν ἀνθὸ νά τηνε καμαρώνης.

*Τραγούδια πού τὰ ἔλεγαν στὸ δρόμο ὅταν ἔπαιρναν τὴ νύφη
μαζὶ με τὴ μουσική ἂν δὲν εἶχαν μουσική τραγουδοῦσαν τὰ κορίτσια καί
κατόπιν ἔπαιρναν τὸ ἴδιο τὸ τραγούδι καί τὸ ἔλεγαν καί τὰ παλληκάρια:*

Περπάτα καραγκιόζα μου νά πᾶμε σὲ σαντζάκι

νά πᾶμε στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι νά καμώμε κοίμα.

(*Κότμα*) Λάμπει ἡ σελήνη λάμπει, λάμπει κι᾽ ὁ γαμπρὸς
λάμπει καί ὁ κουμπάρος πού θά τοὺς στεφανώσ᾽.

Γαμπρὸς εἶναι γαρούφαλο κι᾽ ἡ νύφη καργιοφύλι
ὁ σύντεκνος μαναγουσιὰ π᾽ ἀνοίγει τὸν ᾽Απρίλη.

(*Κότμα*) ᾽Ἐλα Χριστὲ καί Παναγιά
οἱ δγυθὲ καρδιές νά γένουν μιὰ.

*Μετὰ τὴ στέφι μόλις θά ἔβγαινε τὸ ἀνδρόγυνο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θά
ἔσπαναν ἔμπρός τους ἕνα μπουκάλι με ρακί, λέγοντας τὴν ἀκόλουθο
εὐχή: «Καλορίζ᾽ κ᾽, νά ζήσητε, καλὰ γεράματα» ἐκεῖνη δὲ τὴν ὥρα θά
γύριζε τὸ ἀνδρόγυνο νά προσκυνήσῃ τρεῖς φορές πρὸς τὴν πόρτα τῆς ἐκ-
κλησίας. Τραγουδοῦσαν δὲ ἕστερα τὰ ἀκόλουθα:*

Τελείωσε ὁ γάμος σας με φίλοι καί κουμπάροι
νά ζήση ἡ νύφη κι᾽ ὁ γαμπρὸς καί ὄλο τὸ ἀλλά.

᾽Ἀνοιξε νύφ᾽ τὴ στράτα σου καί τὴ πατημασιά σου
στέκονται τ᾽ ἀρχοντόπουλα νά διοῦν τὴν ὁμορφιά σου.

Περπάταε νυφούλα μας καί πάτησε τὴ βέτρα
κ᾽ ὁ βασιλιάς πού τ᾽ ἄκουσε σ᾽ ἔστειλε τὴ ντρομπέτα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

(*Κότμα*) Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάρμαρο τὸ σύδεκνο τὸν ἄξιο¹⁾.

᾽Ἡ Νόφ᾽ εἶναι τὸ μάλαμα γαμπρὸς εἶναι τ᾽ ἀσήμι
κουμπάρος πού στεφάνωσε χρυσάφι καί μπιρσίμι.

Μελαχροινὸς μελαχροινὴ Θεὸς σᾶς ἔχ᾽ ταιριάξη
νά κάμετε κ᾽ ἕνα παιδί τὸν ᾽Ερωτα νά μοιάξη
Στὴν πόρτα ὅπου θά σταθῆς καλὰ νά προσκυνήσῃς
νά σφίξῃς τὴν καρδούλα σου νά μὴ λιγοθυμίσης²⁾.

Τραγούδια νυφιάτικα πού λέγονταν μετὰ τὴ στέφι στὸ σπίτι.

Γαμβρὲ νά ζῆς νά χაίρεσαι τὴ νύφη τὴ δική σου
γιατί τὴ στεφανώθηκες κατὰ τὴ θέλησή σου

(*Κότμα*) Κατὰ τὴ θέλησή σου τὴ στεφανώθηκες
καί εἰς αὐτὴ τὴ νέα ἐπαραδόθηκες.

Γαμβρὲ μου καλορίζικε νά ζήσης νά γεράσης.
τὴ νέα πού ἀπόλαυσε καλὰ νά τὰ περάσης.

(*Κότμα*) ᾽Αραῖες εἰς λιμνιόνα φουρτοῦνα δὲ θά δγῆς
ἔρωτα δὲν φοβείσαι πλέον εἰς τὸ ἐξῆς.

᾽Ἄνοιξε στέφι τὸν αὐτὸ καί μέτρησε τὰ ἄστρα
σύ εἶσαι ὁ βασιλικὸς τὸ ταῖρι σ᾽ εἶναι ἡ γλάστρα.

Γαμβρὲ μου σὲ παρακαλῶ μιὰ χάρι νά μᾶς κἀνης
τὸ ρόδο πού σὲ δώκαμε νά μὴ μᾶς τὸ μαράνης.

Γαμβρὸς εἶναι τὸ μάλαμα καί νύφη τὸ διαμάντι
κουμπάρος πού στεφάνωσε ὡσάν τὸν ἥλιο λάμπει

Γαμβρὸς εἶναι χρυσῆ κλωστή καί νύφ᾽ εἶναι μετᾶξι
κουμπάρος πού στεφάνωσε ἔχει τιμὴ καί τάξι.

(*Κότμα*) ᾽Εταιργιάσατε τὰ δγυθὲ σας καθὼς θέλῃ ὁ Θεὸς
χαίρεστε καί σεῖς γονεῖς των ἦλθε πλέον ὁ καιρὸς.

Εὔχομαι νύφη μου νά ζῆς γαμβρὲ νᾶχης ὕγια
κουμπάρος πού στεφάνωσε καλὴ ἐπιτυχία³⁾.

1) Αὐτὸ ἐλέγετο μᾶλλον εἰς τὸν Γάνον. ᾽Υπῆρχε δὲ καί ἡ σατυρική του πα-
ραλλαγή:

Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάρμαρο
τὸ σύδεκνο τὸ γάιδαρο.

2) ᾽Ἀνὶ λιποθυμίας. Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν μετὰ τὸ γάμο θά πήγαιναν σπίτι,
ὅπου καί θά κατέβαινε ἡ πεθερὰ νά χαιρετήσῃ τὰ στεφάνια καί νά τραβήξῃ τὸ
ἀνδρόγυνο τρεῖς φορές με μιὰ σάρπα ἢ ἕνα μεγάλο μανδῆλι.—3) ᾽Ἄν ἦτο ἄγαμος.

Κρύος ἀγέρας φύσηξε πού μέσα ἀπ' τὴν Εὐρώπη
κι' ἡ μητέρα τοῦ γαμβροῦ νὰ χαίρεται τ' ἄλογο.
Ἄσπρο σταφύλι ραζακι καὶ κόκκινο κεράσι
τὰνδρογύνο πού ἔγινε νὰ ζῆ καὶ νὰ γηράση.

(Κότμα) Στὰ μάτια κι στὰ φρύδια δηρίσατε ¹⁾ τὰ δυὸ
σὰν τὸ γαρυφαλάκι μὲ τὸ βασιλικό.

Νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμβρὸς νὰ ζήση κι' ὁ κουμπάρος
νὰ ζήσουν τὰ συμπεθεργιὰ νὰ κάμουν κι' ἄλλους γάμους.

Σήκω γαμβρὸ τὸ χέρι σου καὶ κάμε τὸ σταυρό σου
καὶ παρακάλεσ' τὸ Θεὸ νὰ ζῆ τὸ στέφανό σου.

Κρύος ἀγέρας φύσηξε πού μέσα ἀπὸ τὴν Πάρο
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς μαζί μὲ τὸν κουμπάρο.

Νὰ ζῆτε νὰ γεράσητε νὰ διῆτε ἀπογόνους
ν' ἀφήσετε στὴ γενεὰ υἱοὺς καὶ κληρονόμους.

(Κότμα) Ζῆτε, ζῆτε, εὐτυχῆτε συναγάλλεσθε τερπνῶς
χαίρετε εὐδαιμονῆτε, ἐπενχόμεθα ²⁾ καινῶς

Τραγοῦδια γιὰ τὸν κουμπάρο.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε μὲ ὅλη τὴ γαρδιά του
τοῦ χρόνου τέτοιονα καιρὸ νὰ γένεται ἡ χαρὰ του ²⁾.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε τὰ δυὸ τὰ κυπαρίσσια
νὰ τὸν ἀξιώση ὁ Θεὸς σὲ ὅλα τὰ βαπτίσια.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε τὸ ταιριαστὸ ζευγάρι
κόρ' ἔμορφη καὶ πλούσια εὐχόμεσθε νὰ πάρη.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε μὲ ὅλη τὴ γαρδιά του.
τοῦ χρόνου τέτοιονα καιρὸ νὰ στέφη τὰ παιδιά του.

Κουμπάρος εἶναι ἄξιος τὴν Πόλη ν' ἀγοράση,
τὸ βασιλιὰ ἀπ' τὸ θρονὶ νὰ τονε κατεβάση.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε εἶναι σὰν κυπαρίσσι
νὰ τὸν ἀξιώση ὁ Θεὸς ἀγὸρι νὰ βαπτίση.

¹⁾ Όταν τὸ ἀνδρογύνο ἔφθανε στὸ σπίτι πού θὰ ἔμειναν, μόλις ἀνέ-
βαιναν τὴ σκάλα καὶ ἔφθαναν στὸ γ λ ι α κ ὸ (σάλα), προτιῦ καθίσουν

1) Λ. Τουρκική=ἐταιριάσατε.

2) Ἡ χ α ρ ἄ του δηλαδή ὁ γάμος του. Ἐλέγετο ἂν ἦτο ἄγαμος.

ἔδιναν στὸ χέρι τῆς νύφης ἓνα ρόδο ¹⁾ καὶ αὐτὴ τὸ χτυποῦσε κάτω στὸ
πάτωμα καὶ ἄνοιγε καὶ ἔλεγε ἔτσι νὰ ἀνοίξη καὶ ἡ εὐτυχία τους καὶ νὰ
ζοῦν καλὰ καὶ ἀγαπημένοι.

Ὅταν κάθονταν καὶ ἄρχιζαν τὰ χορίτσια νὰ τραγουδοῦν ἄρχιζε καὶ
τὸ τρατάρισμα, ὅ,τι γλύκισμα, εἶχαν κάμει (μυγδαλωτά, βουτρίνια, κορ-
δέλλες, μπλαμακαρόνια, ἡ λουζούμια). Πρῶτα ὅμως ἡ πεθερὰ θὰ ἔκαμνε
σερμπέτι μὲ πεκμέζι καὶ θὰ ἔδινε στὴ νύφη καὶ στὸ γαμβρὸ νὰ πιοῦν
ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι γιὰ νὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους γλυκεῖα καὶ μυρωμένη, καὶ
θὰ ἔδιναν καὶ στὸν κουμπάρο, πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι. Τὸ ἔθιμον αὐ-
τὸ ἤρχισε νὰ ἐκλίπη. Παρέμεινε μέχρι τελευταίως εἰς τοὺς καθυστερη-
μένους.

Μετὰ τὸ τρατάρισμα καὶ τὰ νυφικὰ τραγοῦδια, τὰ ὅποια ἦταν σὰν
ἓνα μέρος τῆς τελετῆς, ἄρχιζε τὸ γλέντι, ὁ χορὸς, ὅπου ὅλοι οἱ συγγενεῖς
θὰ χόρευαν τὴ νύφη. «θ ἄ τ ἡ ν π ἡ γ α ι ν α ν μ π ρ ο σ τ ἄ»,
ὅπως ἔλεγε στὸ χωριό. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκάζονταν νὰ χορέψη πολὺ ἡ
νύφη ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἐδημιουργήθη καὶ τὸ ἀκόλουθον παροιμιῶδες
ἔθιμον, τὸ ὅποιον ἐλέγειο καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις :

Ἄλλ' ἢ βδομάδα τοῦ γαμπροῦ
κι' ἡ Κότμα τῆς νύφης

Συνηθίζονταν δὲ πολὺ ὁ συρτός, ἀλλὰ χόρευαν καὶ εὐρωπαϊκούς,
ἔπιναν οἱ ἄνδρες καὶ χόρευαν. Στὰ παλαιότερα χρόνια φίλευαν στοὺς γά-
μους, ἀλλὰ στὰ δικὰ μας ἔπαυσε αὐτὸ τὸ ἔθιμο, δὲν κρατοῦσαν δὲ
οὔτε τῆς νύφης τοὺς σπιτικούς νὰ φᾶνε. Πρὶν φίλευαν ὅλους τοὺς
προσκεκλημένους, γι' αὐτὸ καὶ ἡ νύφη μαζί μὲ τὰ προικιά της θὰ
ἔκαμνε καὶ δύο τρία ταβλομέσσαλα, τὰ ὅποια ἦταν πολὺ μακρυνὲς πετσέ-
τες πού ὅταν καθόταν στὴν τάβλα γύρω, τὴν ἔπαιρναν στὰ γόνατά
τους ὁ—β ἄνθρωποι.

Ἄφοῦ γλεντοῦσαν ὡς τὰ μεσάνυχτα πότε καὶ ἔως τὸ πρωί, ἄρχιζαν
νὰ φεύγουν ἀφοῦ ἤλθοντο στὸ νέο ἀνδρογύνο «Νὰ ζῆ καὶ νὰ γεράση»,
«καλορίζικοι μὲ γινοὺς, μὲ κληρονόμους».

Στὸν κουμπάρο, «Ἄξιος, καθὼς στέφανο καὶ λάδι» καὶ στὰ δικὰ του
(ἂν ἦτον ἐλσύθερος) «στὰ παιδιά του» (ἂν εἶχε παιδιά). Στους γονεῖς
δὲ «νὰ τοὺς χαίρεστε, νάχουν τέλει α ²⁾ ἀγαθὰ». Καὶ ἂν εἶχαν καὶ ἄλλα
παιδιά: «Ν' ἀξιωθῆτε καὶ στὰ ἐπίλοιπα». Καὶ ἔτσι τελείωνε ὁ γάμος.

Μετὰ τὸ γάμο ὁ γαμπρὸς τρεῖς μέρες δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν
τρίτη μέρα πού θὰ ἔβγαινε θὰ πήγαινε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν κουμπάρο πρῶ-

1) Μὲ τὴ λέξι αὐτὴ στὸ Αὐδῆμι ἐννοοῦσαν τὸ ρ ὀ δ ι καὶ ὄχι τὸ τριαντά-
φυλλο.—2) Ἀντὶ τ ἔ λ η.

τα, την μάννα του (ἂν δὲν κάθονταν μαζί) και την πεθερά του. Και κατόπι πήγαινε στο καφενείο και κερνούσε ὄσους ἔβρισκε ἐκεῖ και τὸν εὔχονταν.

Κρατοῦσε δὲ τὸ ἔθιμο, στις τρεῖς μέρες νὰ φωνάζουν ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ ρίξει τὰ στεφάνια, πού τὰ εἶχαν σ' ἓνα πανέρι μέσα και ἔμπρὸς στὰ εἰκονίσματα. Τὸ παιδί μὲ ἓνα μακρὸ ξύλο θὰ ὠθοῦσε τὸ πανέρι και ἂν αὐτὸ ἔπεφτε ἀνάποδα τὸ πρῶτο παιδί τῆς νύφης θὰ ἦταν ἀγόρι. Ἐὰν ἔπεφτε καλὰ θὰ ἦταν κορίτσι. Και τὸ παιδί αὐτὸ τὸ ξένιαζαν κανένα γροσάκι ἢ και περισσότερο και τοῦ ἔδιναν και γιομίσια δηλ. ξηρούς καρπούς.

Τὸ πρῶτο Σάββατο τὸ βράδυ μετὰ τὸ γάμο τὸ ἀνδρόγυνο θὰ πήγαινε νὰ ἐπισκεφθῆ τοὺς γονεῖς τῆς νύφης, οἱ ὁποῖοι τοὺς φίλευαν. Και αὐτὸ λέγονταν εἰς τὸ Αὐδῆμι π σ τ ρ ό φ ι α (ἐπιστροφία). Εἰς τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ νύφη εἰς τὰ στορόφια ἐντύνετο και πάλιν τὰ νυφικά της, ἀλλὰ τελευταίως κατηγορήθη ἢ συνίθεια αὐτή. Εἰς δὲ τὸν Γάνον ἢ ἐπίσκεψις αὐτῆ δὲν γίνονταν μετὰ τῆς οἰκογενείας, ὅπως εἰς τὸ Αὐδῆμι, ἀλλὰ ἐκαλεῖτο και ὁ κουμπάρος και ἄλλοι συγγενεῖς, ὅπου διεσκέδαζαν και τραγουδοῦσαν και πάλι τὰ νυφιάτικα τραγοῦδια. Ἐπειδὴ δὲ και πάλιν ἐδίδοτο ἢ εὐκαιρία νὰ φιλῆ ἢ νύφη τὰ χέρια τῶν προσκεκλημένων ἐλέγετο ἢ ἐπίσκεψις αὐτῆ χ ε ι ρ ο φ ἰ λ η μ α.

Τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ νύφη ἔ κ α μ ν ε κ λ η σ γ ι ἂ (ἐπήγαινε διὰ πρῶτην φορά μετὰ τὸ γάμο εἰς τὴν ἐκκλησίαν) στις δεκαπέντε μέρες, τελευταίως ὅμως στις ὀκτώ.

Στις ὀκτὼ μέρες πού θὰ γίνονταν ἢ ἔ κ κ λ η σ γ ι ἂ θὰ προσκαλοῦσε ἢ νύφη ὅλες τις γυναῖκες πού εἶχε συγγενεῖς και φιλενάδες και θὰ τὴν πήγαιναν αὐτὲς στὴν ἐκκλησία. Ἀφοῦ τελείωνε ἢ λειτουργία ὅλες πάλι μαζί θὰ πήγαιναν τὴν νύφη στὸ σπίτι και τῆς τρατάριζαν τις προσκεκλημένες γλυκό, καφέ με κουλουράκια και ρακὶ με ὅ,τι γλύκισμα θὰ εἶχαν. Τὰ δὲ παλληκάρια και τοὺς ἄνδρας ὄσους ἦταν στὴν ἐκκλησία και ἦταν συγγενεῖς και φίλοι τοῦ γαμπροῦ θὰ τοὺς πήγαινε ὁ γαμπρὸς εἰς ἓνα καφενεῖο τοῦ χωριοῦ νὰ τοὺς κερᾶση, ὅ,τι ἤθελε ὁ καθεὶς.

Τὴν ἴδια μέρα ἀρχίζαν και οἱ δ ρ ό μ ο ι τῆς νύφης. Πρῶτα θὰ τοὺς καλοῦσε ὁ κουμπάρος νὰ τοὺς κάμη τραπέζι, ἀφοῦ τοὺς εἰδοποιοῦσε ἀπὸ βραδύς. Τὴν ἡμέρα δὲ πού θὰ τοὺς ἔκαμνε τὸ τραπέζι, κοντὰ τὸ μεσημέρι, θὰ ἔστειλε ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ πάρη τὴ νύφη. Ἡ νύφη θὰ τύλιγε τὲς παντοφλές της εἰς ἓνα μανδῆλι καλό, και θὰ τῆς ἔδινε στὸ παιδί πού τις κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη του και πήγαινε 10—15 βήματα πρὶν ἀπὸ τὴ νύφη και αὐτὴ κατόπι του. Ἡ νύφη δὲ θὰ φοροῦσε τὰ νυφικά της και τὸ βέλο και τὰ τέλια. Στὸ δρόμο δὲ ὄσους

συναντοῦσε ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ σταθῆ νὰ καλημερίση και νὰ φιλήση τὰ χέρια τους και μωρὰ ἀκόμα ἂν ἦταν. Μεταπολεκῶς ὅμως τὰ ἄφησαν αὐτὰ τὰ ἔθιμα πήγαιναν σ τ ο ὑ ς δ ρ ό μ ο υ ς μαζί ἢ νύφη με τὸ γαμβρό. Οἱ δρόμοι διαρκοῦσαν πολλές μέρες. Ἐπρεπε νὰ ἐπισκεφθοῦν ὄλους τοὺς συγγενεῖς και φίλους και τοὺς ἔκαμναν τραπέζι. Και ἂν τύχαινε οἱ νεόνυμφοι νάχουν σοῖ μεγάλο διαρκοῦσαν οἱ δ ρ ό μ ο ι ἓνα μῆνα και περισσότερο.

Στὰ τελευταῖα χρόνια εἰσήχθη και εἰς τὸ Αὐδῆμι τὸ ἔθιμον τῆς Ἄ ν τ ι χ α ρ ἂ ς ἀπὸ τὰ γειτονικά Γανόχωρα. Δηλαδή νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἢ διασκέδασις τοῦ γάμου τὸ βράδυ τῆς ἐπομένης Κυριακῆς. Ἄ ν τ ι χ α ρ ἂ πάντοτε ἐλέγετο ἢ ἐπομένη Κυριακῆ εἰς τὸ Αὐδῆμι, ἀλλὰ διασκέδασις δὲν ἐγένετο.

Εἰς τὸν Γάνον, Χώραν κ. λ. π. ἐσυνηθίζετο νὰ κομίζον οἱ προσκεκλημένοι δῶρα εἰς τοὺς νυμφενομένους οἰκιακὰ σκευὴ και τρόφιμα, ἦτοι ζάχαρι, καφέ, σαποῦνι και ἄλλα, τὸ περισσότερο δὲ ρύζι. Εἰς τὸ Αὐδῆμι δῶρα οἱ προσκεκλημένοι δὲν ἐσυνηθίζετο νὰ πηγαίνουν.

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 237	ἄνωθεν	στ. 18	ἀντι φινεργὲ ν'	ἀναγνωσθῆ φίληργὲ
> 283	>	> 15	μετὰ τὴν λέξιν καθόλου νὰ τεθῆ ἄνω τελεία	
> >	>	> 19	ἀντι καθαροῦλα ν'	ἀναγνωσθῆ καθαλοῦρα
> >	>	> >	χερριοῦ	> χεριοῦ
> >	>	> 27	> ἀγόρασιν	> ἀγόραζαν
> >	κάτωθεν	> 9	> Ἄλαντζᾶς	> Ἄλατζᾶς
> >	>	> 6	> 2	> 3
> >	>	> 4	> Ταρτάρκα	> Τατάρκα
> >	>	> 1	> νὰ ἐξαιλειφθῆ ἢ φράσις «Τὸ σαλβάρι ἦτο βνωστόν».	
> 291	>	> 10	> φαίνωνται ν'	ἀναγνωσθῆ φαίνονται
> 296	>	> 5	> μογαχοῦλα	> μοναχοῦλα 2)
> 299	>	> 5	> φοντουκιᾶς	> φουντουκιᾶς
> 300	ἄνωθεν	> 17	> θρόνος	> θρόνο
> 303	κάτωθεν	> 9	> γιὰ	> γειὰ
> 303	>	> 8	> γεινιά	> γειτονιά